

Az Europeana Awareness projekt és egy konferencia Spanyolországban

Az Europeana az Európai Unió programjai között kiemelt helyet foglal el. A program nagy lendülettel indult¹, ami az elmúlt évek alatt kissé lelassult. Ezért az európai digitális portál tartalmi és technológiai fejlesztésére folyamatosan újabb és újabb projekteket írnak ki. 2012-ben tartalomfejlesztésre 26, technológiafejlesztésre hat, míg a tartalom és a technológia együttes fejlesztésére szintén hat különböző projektet futtatnak az Europeana keretei között.

A tartalomfejlesztési projektek felosztása hasonló az Europeana feltöltését koordináló nemzeti intézmények (ún. aggregátorok) rendszeréhez. Találunk közöttük szakterületi projekteket, amelyek egy-egy közgyűjteményi típushoz tartoznak. A *Natural Europe* például a természettudományi múzeumok, az *European Film Gateway* a filmarchívumok, az *APENet* a levéltárak, az *ATHENA* a múzeumok, az *Europeana Libraries* pedig a könyvtárak digitális objektumai metaadatainak feltöltését és a hozzájuk kapcsolódó technológiai és szabványosítási eljárásokat végzi. Léteznek különböző területeket és régiókat lefedő projektek is, ilyen például az *Europeana Local*, ami több mint ötmillió helyi jellegű dokumentum metaadataival gazdagította eddig a digitális portált. A speciális érdeklődés felkeltésére néhány tematikus projekt is indult: pl. az *Europeana Travel* (utazási tematika), az *Europeana Fashion* (divat) vagy az *Europeana 1914–1918* (az első világháború emlékei). Itt kell hangsúlyoznom, hogy az Europeana nem a digitális tartalmak „raktára”, hanem az objektumokat leíró adatok adatbázisa és szolgáltató portálja. Maguk az objektumok fizikailag az adatokat beküldő anyaintézményeknél találhatók.

A technológia fejlesztését célzó projektek közül kiemelendőnek tartom az *ARROW+* programot, ami a digitális szövegekhez és képekhez kapcsolódó jogok nyomon követését teszi lehetővé. Egy másik kezdeményezés, az *EuropeanaConnect* a portálon történő több nyelvű keresés automatizálását tűzte ki célul.

A vegyes (technológiai és tartalmi) fejlesztési projektek között található például a kéziratokat és a hírlapokat digitalizáló két projekt (*Digitised Manuscripts to Europeana* és az *Europeana Newspapers*), valamint az *Europeana Awareness* program is.²

A Europeana Awareness projekt

Az Europeana futó projektjeinek legalább vázlatos szintű áttekintése azért is szükséges volt, mert az Europeana Awareness éppen ezek ismertségének megerősítését tűzte ki célul. A projekt ún. jó gyakorlatok hálózata (Best Practice Network) formájában működik az Europeana Alapítvány vezetésével.

A főbb célok:

- A használók, politikai véleményformálók, politikusok, kulturális örökségi szervezetek figyelmének felhívása az Europeanara minden tagországban, tartalmának fejlesztése és a használatának támogatása; annak a tudatnak a megerősítése, hogy a kulturális örökség a gazdaság hajtóereje és a tudás átvitelének előmozdítója.
- Az Europeana különböző indíttatású használatának támogatása a széles közönség számára (pl. pihenés, hobbi, kutatás, tanulás, családkutatás és turisztika), a használók ösztönzése a saját tartalmak létrehozására, a történetek digitális formában való elmesélésére és a társadalmi hálózatépítésre.
- Partnerkapcsolatok fejlesztése a jelenleg kevésbé képviselt négy területtel: a közkönyvtárakkal, a helyi levéltárakkal, a televíziós és rádiós szervezetekkel és a nyílt kultúra újrafelhasználóival (programozók, fejlesztők, kutatók és aktivisták).
- Új terjesztési csatornák kialakítása az Europeanában megjelenő tartalmak számára, amelyek turizmushoz kapcsolódnak.
- A kulturális intézmények további bátorítása a tartalmak fejlesztésére, különös tekintettel az *Europeana Licensing* hálózat által nyújtott lehetőségekre, a közös jogkezelés mechanizmusának fejlesztésére és a szabadon felhasználható Europeana-tartalmak mennyiségének növelésére.

Az Europeana Awareness projekt célja tehát elsősorban a népszerűsítés, a figyelem felhívása az európai digitális könyvtárra. A projekt partnerek a GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums) körből kerültek ki, ebben a körben Magyarországot az Open Society Archives képviseli.³

A partnerek között szereplő öt közkönyvtárnak⁴ a projekt teljesítése során ki kellett dolgozni azt az eszközrendszert, ami a könyvtári területen a figyelem felkeltését leginkább szolgálhatja. Ezt a projekt céljai között felsorolt, kissé háttérbe szoruló közkönyvtári szerepvállalás növelése érdekében két workshop keretében fogalmazták meg. Az Europeana népszerűsítő és az emberekhez közelebb hozó eszközöket több szempontból rangsorolták, és végül a következő ajánlati listát tárták a közkönyvtárak elé tesztelésre és jóváhagyásra:

- Europeana keresőeszköz közkönyvtáraknak (search widget)
- Europeana keresési alkalmazás a közkönyvtáraknak (API)
- A tárgyszavazás és a geokódolás tömeges külső lehetőségének támogatása
- Digitális történetek elmesélése (storytelling)
- Publikálás a Wikimédián

A „search widget” alkalmazásához nem szükséges fejlesztés, a könyvtár honlapjába illesztve egyszerű gyorskeresést tesz lehetővé az Europeana adatbázisában.

Az „API” ennél több lehetőséget biztosít a keresésben: alkalmas összetett keresésre, keresett és nem keresett mezők szelektálására, a kapcsolódó tartalmak (térkép, kép, egyéb szöveg stb.) megjelenítésére. A Google fordítóprogramjának alkalmazásával több nyelvű keresést is lehetővé tesz. Ha a közkönyvtár az API alkalmazása mellett dönt, minden valószínűség szerint fejlesztésekre lesz szüksége saját rendszerében, de – amint láttuk – sokkal strukturáltabb keresés indítható segítség-

gével. Mindkét eszköz használatához alapos technikai dokumentáció található az Europeana honlapján.⁵ A search widget végleges változata jelenleg is hozzáférhető, az API letölthető változatát néhány hónapon belül ígérik a fejlesztők.

A következő lehetőség annak támogatása, hogy maguk a felhasználók is lehetőséget kapjanak a tartalmak metaadatainak pontosítására. Ehhez regisztrációra van szükség, ami után a használó tárgyszavak, geokódok hozzáadásával járulhat hozzá a digitális dokumentumok jobb visszakereshetőségéhez. Így például egy Europeana-ban megtalált városkép fotójához bárki hozzáadhatja a hely vagy az épületek nevét, geokódját, netán a képen szereplő felismert személy nevét stb. Ebben az esetben a használó már az Europeana alakítójává válik.

A beavatkozásnak még egyértelműbb módja a „digitális történetek elmondására” alkalmazható felület. Használata közvetlen lehetőséget ad a felhasználónak új tartalmak létrehozására az Europeanan belül. A platform támogatja, hogy a saját történetem (amit szeretnék másokkal megosztani) mellé képeket, zenéket és videókat helyezzek.

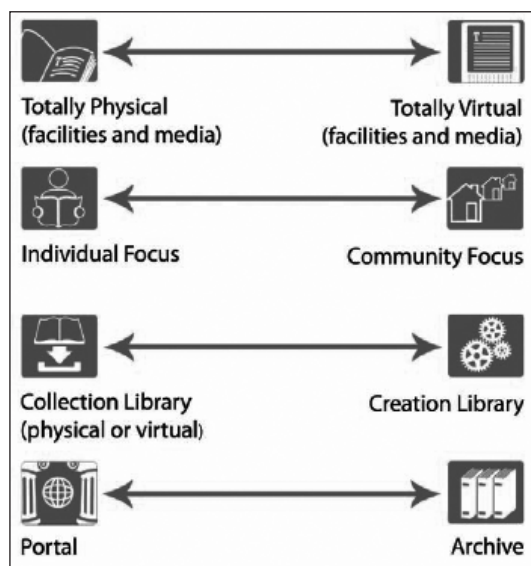
A projekt szervezői ezen eszközök terjesztésére száz európai közkönyvtárat kerestek meg. Ezek képviselőit hívták meg 2012. október 7–11. között egy konferenciára és a hozzá kapcsolódó műhelytalálkozóra. A műhelymegbeszélésen mintegy 40 közkönyvtár képviselője vett részt; Magyarországról a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a pécsi Tudásközpont képviseltette magát. A találkozón azt vitattuk meg, vajon a fentebb ajánlott eszközök használatával a közkönyvtárak az Europeana ismertté tételében megfelelő hatékonysággal tudnak-e részt venni, illetve ezeket az eszközöket elfogadják-e tesztelésre, kipróbálásra.

Országos Közkönyvtári Konferencia Burgosban

Spanyolországban két évente tartják meg az országos közkönyvtári konferenciát. A szervezők időben egymás mellé tették az Europeana Awareness workshop-pal, így alkalmunk volt részt venni mindkét rendezvényen. Tanulságos volt a program, amiből kiderült, mik a spanyol közkönyvtárakat leginkább foglalkoztató kérdések. A konferencián külföldi előadók is szerepeltek.

Indításként Roger E. Levien, az ALA (Amerikai Könyvtár Szövetség) tanácsadója tartott bevezető előadást a XXI. századi közkönyvtárak stratégiai lehetőségeiről. Levien 2011-ben készített egy tanulmányt az ALA számára, amelyben számba vette a közkönyvtárak jelenlegi helyzetét, változó környezetét és ajánlásokat tett a jövőbeli fennmaradásuk érdekében.⁶ Jóllehet az amerikai közkönyvtárak helyzete sok tekintetben eltér a hazaitól, megállapításai sok szempontból megfontolandók. A jövőt négy dimenzióban vizsgálja tanulmányában. Az első szempont a könyvtárak virtualizációja. A hagyományos fizikai könyvtári állomány, a könyvtárosok személyes kapcsolata a használókkal, a helyi szolgáltatások mellett (helyett?) a hangsúly egyre inkább eltolódik a virtuális szféra felé. A második dimenzióban a könyvtárhasználók szempontjait veszi Levien alapul: mennyire fókuszálnak a közkönyvtárak az egyénre és milyen mértékben elégítik ki a közösségek igényeit? A harmadik terület a gyűjteménycentrikus szolgáltatások eltolódása a különböző eszközök segítségével a használók közreműködésével felépülő könyvtár „teremtése” felé, amelyben az alkotó tevékenység kerül túlsúlyba. Negyedik di-

menzióként pedig Levien a közkönyvtárak jelenlegi portál-típusú közvetítő szerepével (ti. a könyvtárak által megrendelt vagy általuk létrehozott különböző adatbázisok használatának segítése) szemben az archiválási funkció erősödését prognosztizálja. A dimenziók szélsőségeit a következő ábrán mutatja be:⁷

Levien következtetése szerint a XXI. századi közkönyvtárban a tevékenységek köre a fizikai szférából inkább a virtuális felé tolódik el; az egyénekre fókuszáló könyvtári szolgáltatási szemlélet egyre jobban a közösségi szolgáltatások felé fordul; a fizikai és virtuális gyűjteményen alapuló könyvtár az alkotó tevékenységet támogató helyé válik; és – nyilván a felfutó digitalizálási tevékenység miatt – egyre erőteljesebb lesz archívum-jellege.

A spanyol könyvtárosokat – hasonlóan más országok szakembereihez – rendkívüli módon foglalkoztatja az e-bookok elterjedésének hatása a könyvtári rendszerre. A konferencián több előadás és hozzászólás foglalkozott a témával, többek között a kiadók és a könyvtárak kapcsolatával és az e-book kölcsönzéssel. Köztudott, hogy az e-bookkiadók és a könyvtárak viszonya nem mindig felhőtlen, a könyvkiadók üzleti érdekeik veszélyeztetését látják a könyvtárak e-book kölcsönzési törekvéseiben. Ugyanakkor a könyvtárak úgy érzik, hogy ha nem foglalkoznak az e-bookokkal, a megváltozó használói szokások miatt lassan kiszorulnak a használók mindennapjaiból, és létük kerül veszélybe. A spanyol huelvai könyvtár igazgatója, Antonio Augustín Gómez szerint első lépésként az e-book kölcsönzés technológiai módszertani hátterét kell biztosítani, majd pontosan fel kell térképeznie az e-book piacot. Ezután meg kell vizsgálni, hogy a könyvtárak milyen tartalmakat tehetnek hozzá a már létezőkhöz, és végül meg kell találni a megfelelő kölcsönző programot. Megjegyzendő, hogy az előadó a problémát nem helyi szinten vizsgálta, az egyes könyvtárak szempontjaira szűkítve. Nincs is erre más megoldás: a közkönyvtárak kapcsolatát az e-bookkiadókhöz és az egységes kölcsönzési rendszer kialakítását itthon is országos szinten lenne célszerű megoldani, amint

erre az OSZK ELDORADO elnevezésű programja reményt is ad. Így történt az Egyesült Királyságban is, amiről Martin Palmertől (Essex megyei könyvtár) hallhattunk: 2009-től elérhető a Public Library Online országos szolgáltatása a közkönyvtárak számára; az e-bookkölcsonzés az angol könyvtárakban egyre elterjedtebbé válik.

A spanyol közkönyvtári konferencia másik sarkalatos pontja volt a helyi dokumentumok digitalizálása és szolgáltatása. Több előadó esettanulmányban ismertette digitális könyvtárát (pl. Cartagena, Girona körzet Barcelonában, A Coruña stb.); ezek közül kiemelkedik a madridi digitális könyvtár⁸, amely nyolc fővárosi könyvtár, levéltár és múzeum közös projektje nyomán jött létre. A digitális könyvtárak kapcsán több előadásban is hangsúlyozták a projektekben résztvevő intézmények közötti együttműködés fontosságát. Spanyolországban a Kulturális Minisztérium koordinálásával létrehozták az Europeanaba érkező metaadatok összegyűjtésében fontos szerepet játszó nemzeti aggregátort „Hispana” néven. A minisztérium – a cikk megírásakor – 24 együttműködési megállapodás alapján 574 közgyűjtemény digitális állományának metaadatait közvetítette az Europeana felé.

A spanyol példák mellett a konferencián az Europeana különböző projektjeit ismertető előadások is elhangzottak, valamint több beszámolóban foglalkoztak különböző – nem spanyol – digitális könyvtárakkal: pl. az egyesült államokbeli Tulane Egyetem könyvtárának ismertetése mellett a mexikói, valamint a finn digitális könyvtárról is hallhattunk.

Az egész világ könyvtárügyét meghatározó események a spanyol közkönyvtári konferencián színvonalas előadások és izgalmas program keretében tükröződtek vissza.

JEGYZETEK

- 1 Vö.: Németh Márton: Az Europeana Is a TELPlus projekt. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2009. 3. sz. 3–7. p.
- 2 Az Europeana projektjeinek részletes felsorolását ld.: <http://pro.europeana.eu/web/guest/projects>
- 3 A program honlapja a <http://pro.europeana.eu/web/europeana-awareness> webcímen található.
- 4 Aarhus (Dánia), Belgrád (Szerbia), Berlin (Németország), Kulturális Minisztérium (Spanyolország) és Veria (Görögország).
- 5 <http://pro.europeana.eu/web/guest/api>
- 6 http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/oitp/publications/policybriefs/confronting_the_futu.pdf
- 7 Uo. 19. p.
- 8 <http://www.memoriademadrid.es/>

Dippold Péter